

УДК 336.02:631.1:502.131.1(477)

DOI 10.60022/2(1)-7S

Маслак Наталія Григорівна

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Сумський національний аграрний університет, Україна

Maslak Nataliia

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the
Department of Finance, Banking and Insurance

Sumy National University, Ukraine

ORCID: 0000-0003-1482-4118

Маслак Олександр Миколайович

кандидат економічних наук, доцент кафедри публічного управління та адміністрування,
Сумський національний аграрний університет, Україна

Maslak Oleksandr

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the
Department of Public Administration and Administration

Sumy National University, Ukraine

ORCID: 0000-0003-3432-7311

Смірнова Олександра Миколаївна

кандидат економічних наук, проректор з наукової роботи
Державний податковий університет, Україна

Smirnova Oleksandra

Candidate of Economic Sciences, Vice-rector for Scientific Work

State Tax University, Ukraine

ORCID: 0009-0007-5434-5126

ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ, ІНСТРУМЕНТИ ТА МІЖНАРОДНІ ПРАКТИКИ

Анотація. Аграрний сектор відіграє стратегічну роль у забезпеченні економічної стійкості, продовольчої безпеки та екологічного балансу, що зумовлює необхідність його сталого розвитку. В умовах кліматичних змін, деградації природних ресурсів і глобальної нестабільності зростає потреба у посиленні державного втручання шляхом фінансової підтримки. У статті досліджено державну фінансову підтримку як один із провідних механізмів сприяння сталому розвитку аграрного сектору. Увагу зосереджено на теоретичних засадах фінансування сталого сільського господарства, зокрема кейнсіанських, інституціональних підходах та концепціях сталого фінансування. Проаналізовано сутність ключових категорій — «фінансова підтримка», «сталий розвиток», «аграрний сектор» — у площині державної економічної політики. Систематизовано основні інструменти державної підтримки: субсидії, пільгові кредити, гранти, страхування, зелені фінансові інструменти. Узагальнено міжнародний досвід (ЄС, США, Бразилія, Індія, країни Африки), який може бути адаптований в Україні для удосконалення політики фінансування сталого агровиробництва.

Ключові слова: державна фінансова підтримка, сталий розвиток, аграрний сектор, фінансові інструменти, сільське господарство, зелена трансформація.

PUBLIC FINANCIAL SUPPORT FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE AGRICULTURAL SECTOR: THEORETICAL FOUNDATIONS, INSTRUMENTS, AND INTERNATIONAL PRACTICES

Abstract. The agricultural sector plays a strategic role in ensuring food security, generating employment, supporting rural livelihoods, and contributing to macroeconomic stability. In Ukraine, the importance of this sector has further increased in the context of global environmental challenges, climate change, and the socio-economic consequences of war. Achieving sustainable agricultural development today requires not only technological modernization and responsible land use but also an enabling financial environment supported by the state. Public financial support serves as one of the key mechanisms for facilitating the transition to sustainable models of agricultural production, promoting ecological resilience, and enhancing social inclusion in rural areas.

This article explores public financial support as an essential tool of state financial policy in the context of sustainability goals. The paper defines and clarifies the conceptual foundations of the categories “financial support”,

“sustainable development”, and “agricultural sector” from a financial science perspective. It also presents a structured analysis of theoretical approaches to financing sustainable agriculture, including Keynesian economics, institutional theory, and modern sustainable finance paradigms.

The article systematizes the main state financial instruments aimed at supporting sustainable agricultural transformation, such as subsidies, concessional loans, targeted grants, agricultural insurance schemes, green bonds, and impact investments. Particular emphasis is placed on international practices and policy frameworks implemented by the European Union, the United States, Brazil, India, and selected African countries. These cases offer institutional models and policy tools that may be adapted to improve Ukraine’s approach to public financing of sustainable agricultural development. Based on this review, the article proposes practical recommendations for aligning public financial support mechanisms with long-term sustainability priorities and green transition objectives.

Keywords: public financial support, sustainable development, agricultural sector, financial instruments, rural finance, green transformation.

Постановка проблеми. Аграрний сектор України виступає системоутворювальним елементом національної економіки, забезпечуючи продовольчу безпеку, значну частку експортних надходжень, зайнятість у сільській місцевості та розвиток територій. Його роль особливо посилюється в умовах повномасштабної війни, оскільки попри масштабні виклики — руйнування інфраструктури, мінування сільськогосподарських угідь, дефіцит ресурсів та трудових кадрів — аграрне виробництво демонструє високу стійкість та адаптивність.

Україна зберігає позиції одного з провідних світових експортерів агропродовольчої продукції. У 2023 році обсяг експорту склав понад 67 млн. тонн аграрної продукції до більш ніж 130 країн світу, що підтверджує ключову роль галузі у забезпеченні міжнародної продовольчої безпеки [1]. Попри скорочення експортної виручки через зниження цін і ускладнення логістики, сільське господарство залишається одним з головних джерел валютних надходжень та стабільності платіжного балансу.

Водночас аграрна галузь є надзвичайно вразливою до низки внутрішніх та зовнішніх викликів — зменшення прибутковості ключових культур, скорочення капітальних інвестицій, втрати поголів’я тварин, деградації ґрунтів і порушення доступу до сільгоспугідь через бойові дії. Особливо критичним є становище малих і середніх господарств, які обмежені у доступі до ресурсів і потребують системної державної підтримки [2; 3].

У перспективі аграрний сектор має стати основою для повоєнного відновлення економіки України, сформувавши підґрунтя для сталого економічного зростання, розвитку переробної галузі та посилення продовольчої безпеки. Реалізація цього потенціалу передбачає перехід до моделі сталого агровиробництва, що ґрунтується на принципах екологізації, інноваційності, циркулярної економіки та інтеграції в глобальні продовольчі ланцюги.

Однак на практиці державна фінансова підтримка аграрного сектору в Україні часто є фрагментарною, короткостроковою та недостатньо скоординованою із завданнями зеленої трансформації та сталого розвитку. Відсутність єдиної концепції сталого агрофінансування, а також обмежена ефективність чинних інструментів підтримки — субсидій, пільгових кредитів, грантів — через слабку адресність, нестачу ресурсів, адміністративні бар’єри та брак екологічної складової — стримують можливості трансформації сектору [4; 5].

Крім того, в Україні досі не впроваджено системного механізму адаптації кращих міжнародних практик у сфері фінансування сталого аграрного розвитку. Приклади таких механізмів — еко-схеми ЄС, програми USDA у США, кредитно-грантові механізми Бразилії, змішані фінансові інструменти країн Африки — свідчать про високу ефективність поєднання державної політики з ринковими інструментами та інституційною підтримкою.

У цьому контексті виникає об’єктивна потреба в науковому аналізі теоретичних засад, оцінці ефективності чинної системи фінансової підтримки аграрного сектору України, вивченні міжнародного досвіду та розробці рекомендацій щодо вдосконалення державної фінансової політики з урахуванням цілей сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика державної фінансової підтримки сталого розвитку аграрного сектору активно висвітлюється у працях вітчизняних і зарубіжних дослідників, що дозволяє виокремити кілька ключових напрямів досліджень.

Теоретичні основи формування механізму державної фінансової підтримки АПК, в тому числі, з урахуванням концепції сталого розвитку, висвітлено у працях Маслак Н. Г. [5], Михайленка О. Г. [6], Остапенка С. О. [7], Панкова О. І. [8], Риковської О. [4], Шинкаря Д. П. [9]. Дослідники наголошують на важливості врахування концепцій сталого розвитку та науково обґрунтованої ролі держави як активного інвестора в аграрну трансформацію. Зокрема, Остапенко С. О. аналізує механізми державного регулювання через призму економічної політики, тоді як Шинкарь Д. П. визначає ключові елементи функціонального механізму підтримки.

Наукові підходи до інституційної побудови системи підтримки сільського господарства досліджено у працях Степаненка С. В. [10], Катан Л. І. [11], Виговської Н. Г. [12]. Акцент зроблено на аналізі вітчизняної інституційної слабкості в поєднанні з рекомендаціями щодо застосування європейських принципів програмного управління. Також розглянуто значення державної допомоги як інструменту бюджетної політики у фінансуванні розвитку галузі.

Цінний порівняльний матеріал щодо міжнародного досвіду державної підтримки сталого сільського господарства представлено в працях Іванішина В. [13], Головка Л. [14], Parag Puri [15] та на сайтах Європейської комісії та Міжнародного інституту сталого розвитку, де узагальнено практики ЄС, США, Бразилії, Індії та країн Африки [16-20]. Розкрито механізми еко-схем, грантових програм, змішаного фінансування та інклюзивних інвестиційних стратегій.

Попри широку наукову увагу до питань фінансування аграрного сектору, досі недостатньо досліджено: інтеграцію інструментів державної фінансової підтримки з критеріями сталості, зокрема екологічними стандартами та кліматичною адаптацією; оцінку ефективності наявної системи фінансової підтримки з точки зору її здатності стимулювати сталі практики виробництва, особливо в умовах воєнного часу; адаптацію міжнародних моделей фінансування сталого сільського господарства до реалій України з урахуванням інституційної спроможності та геополітичних загроз; формування комплексної концепції сталого агрофінансування, яка б об'єднала державну, приватну та донорську участь у межах узгодженої фінансової стратегії.

Метою статті є обґрунтування теоретичних засад і напрямів удосконалення державної фінансової підтримки сталого розвитку аграрного сектору України шляхом інтеграції підходів сталого фінансування, адаптації міжнародного досвіду та врахування викликів воєнного часу для формування цілісної системи агрофінансування, орієнтованої на екологічну, соціальну та економічну стійкість.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі досі відсутнє єдине усталене та узгоджене визначення категорії «фінансова підтримка», що зумовлено різними підходами до її трактування залежно від галузі застосування, рівня регулювання та цільової спрямованості. У загальному розумінні фінансова підтримка трактується як інструмент впливу, що сприяє забезпеченню платоспроможності, інвестиційної активності та фінансової стабільності суб'єктів господарювання. Водночас вона виконує роль механізму стимулювання економічно обґрунтованої та раціональної діяльності через пільгові, компенсаційні та безповоротні форми державного втручання [12].

Поряд із поняттям «фінансова підтримка» у науковому дискурсі активно використовується термін «фінансове забезпечення», що, як правило, трактується як система джерел, форм і методів фінансування, яка забезпечує реалізацію стратегічних завдань економічного розвитку [5]. Відмінність полягає у прикладному характері фінансової підтримки, що орієнтована на надання конкретної допомоги визначеним категоріям отримувачів задля досягнення суспільно важливих цілей. Особливо активно цей термін використовується в контексті державного фінансування.

Таким чином, поняття державної фінансової підтримки вимагає чіткого розмежування з іншими суміжними категоріями, що дозволяє конкретизувати її роль у реалізації економічної політики держави.

У сучасному трактуванні державна фінансова підтримка визначається як сукупність цілеспрямованих заходів державної політики, спрямованих на використання публічних фінансових ресурсів для надання економічних преференцій, субсидій або компенсацій суб'єктам господарювання, що мають вартісну оцінку [6; 12]. Вона виступає механізмом реалізації фіскальної, соціальної та інвестиційної політики держави, охоплюючи податкові, кредитні, субсидійні та інші інструменти впливу.

Узагальнення наукових підходів дозволяє виокремити кілька основних трактувань категорії:

- економіко-фіскальний підхід — розглядає фінансову підтримку як інструмент стимулювання економіки через бюджетні видатки, податкові пільги, дотації, субсидії та інші інтервенції [7; 9];
- інституціональний підхід — акцентує увагу на організаційно-функціональній структурі підтримки, що реалізується через відповідні інститути: міністерства, банки розвитку, державні фонди, кооперативи [10; 11];
- функціональний підхід — інтерпретує фінансову підтримку через її ключові функції: стабілізаційну, компенсаторну, стимулюючу та інноваційну [6; 8].

Отже, державна фінансова підтримка — це багатофункціональний механізм державного впливу, який має бути інтегрований у цілісну модель сталого розвитку економіки.

Розглядаючи питання сталого розвитку аграрного сектору України, доцільно виходити з глобального нормативного документа — «Порядку денного в галузі сталого розвитку на період до 2030 року» (Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development), ухваленого Генеральною Асамблеєю ООН у 2015 році. Цей документ визначив 17 взаємопов'язаних цілей сталого розвитку (ЦСР) і 169 завдань, з яких у Першій національній доповіді «ЦСР: Україна» (2018) адаптовано 17 цілей і 186 завдань з урахуванням національного контексту та пріоритетів розвитку [21].

Варто підкреслити, що навіть в умовах повномасштабної війни Україна не відмовляється від орієнтації на стратегічні цілі сталого розвитку. Це підтверджує необхідність переосмислення механізмів державної підтримки аграрного сектору в контексті нових викликів.

У рамках офіційної адаптації ЦСР в Україні реалізація політики сталого розвитку передбачає розподіл дій на три основні виміри:

- економічний вимір акцентує увагу на модернізації виробництва, підтримці інноваційних рішень і розвитку високотехнологічних виробничих ланцюгів, заснованих на принципах циркулярної економіки. Для аграрного сектору це означає розвиток «зеленого» агровиробництва, впровадження точного землеробства, технологій ощадливого використання ресурсів, а також стимулювання сталого фермерства за допомогою

фінансових інструментів підтримки;

- соціальний вимір передбачає зменшення рівня багатовимірної бідності, особливо в сільській місцевості, через створення робочих місць, розвиток людського капіталу та підтримку інклюзивного підприємництва. Хоча аграрний сектор не виділяється окремим пріоритетом, його значення як системоутворювальної галузі в структурі сільської зайнятості та забезпечення базових потреб населення є ключовим;

- екологічний вимір вимагає врахування впливу сільськогосподарського виробництва на стан природних ресурсів, біорізноманіття, якості ґрунтів і води. У цьому контексті держава має підтримувати ініціативи, спрямовані на екологізацію агровиробництва, впровадження технологій відновлення ґрунтів, утилізацію органічних відходів, розвиток агролісівництва, зменшення використання агрохімікатів.

Отже, цілі сталого розвитку повинні стати ключовими орієнтирами державної політики у сфері аграрного виробництва та фінансування.

Попри декларовану прихильність до принципів сталого розвитку, у Національній економічній стратегії на період до 2030 року, цілі сталого розвитку не були формалізовані у вигляді очікуваних результатів чи індикаторів, що ускладнює інтеграцію завдань ЦСР у державну фінансову та інвестиційну політику [22]. Проте в документі наявні положення щодо переходу до зеленої економіки, в тому числі через розвиток енергоефективного виробництва, біоенергетики, екологізації промисловості та підвищення експортного потенціалу агропродовольчого сектору. Додатково, за участі міжнародних партнерів та екологічних організацій (наприклад, у звітах Ecoaction, UNEP, FAO), пропонуються методики вимірювання індексу зеленого майбутнього (Green Future Index), що включає оцінку сталості аграрних ланцюгів, кліматичної адаптації, біорізноманіття та інституційної спроможності [4]. Таким чином, інтеграція індикаторів сталого розвитку до стратегічних документів аграрної політики має стати ключовим кроком у підвищенні ефективності державної підтримки.

Нині державна фінансова підтримка агропромислового комплексу України регулюється Законом України «Про Державний бюджет України» та Законом України «Про державну підтримку сільського господарства України», відповідно до яких програми, напрями та механізми витрачання бюджетних коштів визначаються та щорічно затверджуються постановою КМУ. За період з 2018 року по 2025 рік, в державних бюджетах передбачалися відповідні суми на підтримку аграрного сектору економіки: 2018 рік – 6,3 млрд. грн, 2021 рік – 5,9 млрд. грн., 2020 рік – 4,0 млрд. грн., 2021 рік – 4,5 млрд. грн., 2022 рік – 4,6 млрд. грн., 2023 рік – 1,6 млрд. грн., 2024 рік – 4,2 млрд. грн., 2025 рік – 6,0 млрд. грн. (рис. 1).

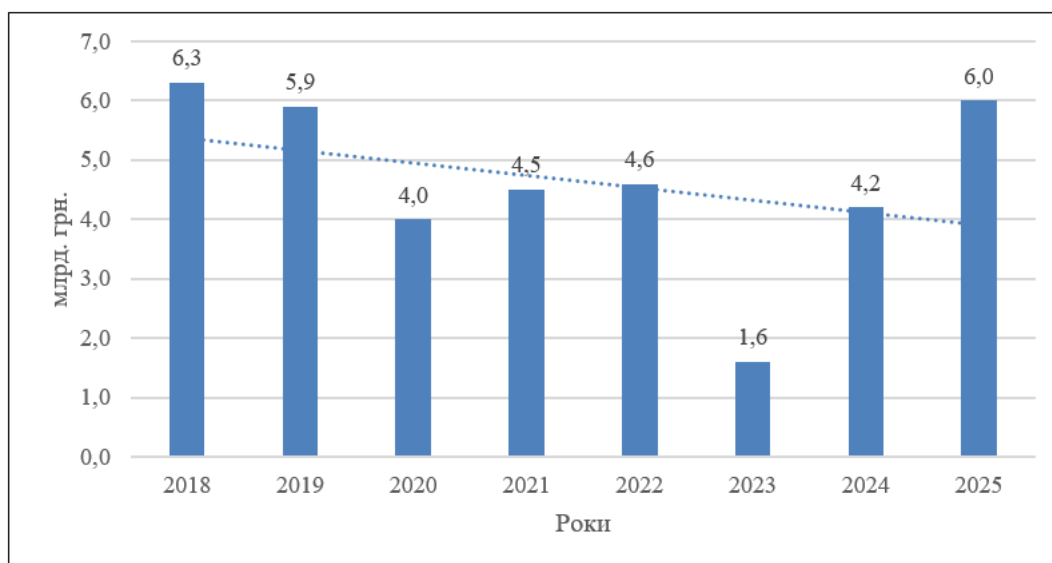

Рис. 1. Динаміка обсягу підтримки АПК в Державному бюджеті на 2018-2025 рр., млрд. грн.

Джерело: сформовано авторами за даними ЗУ «Про державний бюджет України» за відповідні роки

Слід зазначити, що період 2018-2024 рр. відбулися суттєві зміни не тільки в обсягах коштів, передбачених на державну підтримку АПК, а, що є більш важливим у напругах та інструментах. Крім того, окремого розгляду та аналізу потребує період з 2022 року, так як плановий обсяг державної підтримки АПК на 2022 рік в розмірі 4,6 млрд. грн. та напрямки фактичного виконання не виправдалися. Крім того, з 16 лютого 2022 року було створено Фонд часткового гарантування кредитів у сільському господарстві. Фонд призначений для надання допомоги дрібним сільськогосподарським виробникам (які володіють і використовують менше 500 га землі). Гарантії з фонду надаються на суму до 50,0 % непогашеного основного боргу фінансовим і банківським установам на строк до 10 років [23; 24].

Упродовж 2023-2024 років крім традиційних бюджетних програм, було залучено міжнародну технічну допомогу та спеціальні фінансові механізми ЄС, Світового банку, ФАО та донорських організацій (в 2023 році

додатково до запланованих в Державному бюджеті 1,6 млрд. грн. Світовим банком було виділено 432 млн. дол.) на фінансування сільськогосподарських товаровиробників) (табл. 1).

Таблиця 1

Напрями фінансової підтримки АПК України у 2023–2024 рр.

Напрямок	Вид	Характеристика
Гранти для створення та ведення бізнесу	- гранти на тепличне господарство; - гранти для садівництва, ягідництва та виноградарства	Програми реалізуються за кошти держбюджету та донорської допомоги. Дозволяють отримати до 7 млн. грн. для реалізації проєктів у сфері овочівництва та до 10 млн. грн – у сфері садівництва.
Фінансова підтримка на 1 га та за утримання корів	- бюджетна субсидія на 1 га с/г угідь – 3100 грн/га; - спеціальна дотація на корову – 5300 грн/гол	У 2023 році програми не реалізовувалися через секвестр бюджету. У 2024 році відновлені в межах бюджетної підтримки ЄС – 796 млн. грн. (надання субсидій та дотацій), а також в межах проєкту Світового банку – \$199,2 млн. на 2024-2025 роки для підтримки продовольчої безпеки та фермерства.
Програма здешевлення кредитів	- коротко-, середньо- і довгострокові кредити; - компенсація % ставки	Компенсація відсотків за користування кредитами на рівні 1,5 облікової ставки НБУ мінус 5 в.п. Максимальна ставка компенсації не перевищує значення, зазначеного в кредитному договорі. Покриває потреби в обігових коштах, основних засобах, модернізації.
Гарантійні кредити через уповноважені банки	- програма «5–7–9%»; - програми «КУБ», «Агросезон»	Кредитування здійснюється за підтримки Фонду розвитку підприємництва (ФРП) через 42 банки. Передбачені продукти для різних розмірів господарств: «КУБ» – до 1 млн. грн. для малих фермерів, «Агросезон» – до 50 млн. грн.. В окремих випадках передбачено кредитування інвестиційних проєктів.
Агροстрахування	- страхування врожаю; - комплексне агрострахування	В межах нової політики агрострахування, підтриманої ЄС і USAID, впроваджено страхові продукти, що покривають втрати від весняної посухи, перезимівлі, буревіїв, граду. Розроблено пілотні продукти на базі оцінки кліматичних ризиків.
Грантові проєкти ФАО і ЄС	- інвестиційна допомога малим і середнім господарствам, кооперативам і виробникам із географічним зазначенням (ГЗ)	У 2023–2024 рр. реалізуються грантові програми ФАО у партнерстві з ЄС. Передбачають: - до 370 тис. грн (10 тис. USD) для мікро- та малих фермерських господарств; - до 925 тис. грн (25 тис. USD) – для середніх агропідприємств, сільгоспокооперативів та об'єднань виробників географічних зазначень. Додатково включають навчальні компоненти та підтримку ринкового доступу.

Джерело: сформовано авторами

У 2023 році загальний обсяг видатків, передбачених Мінагрополітики за програмами підтримки АПК, становив 561 млн. грн., що складало близько 13,5% усіх бюджетних асигнувань міністерства (4,14 млрд. грн.). Основні напрями підтримки охоплювали формування статутного капіталу Фонду часткового гарантування кредитів (360 млн. грн.) та цільову допомогу сімейним фермерським господарствам (201 млн. грн.), з яких 2 млн. грн. було спрямовано на підтримку виробників, що використовують меліоровані землі.

На кінець першого півріччя 2023 року фактичне фінансування за цими програмами становило 361,9 млн. грн., що відповідає 64,5% планових призначень. Практично повністю було реалізовано фінансування Фонду гарантування кредитів (360 млн. грн.), тоді як підтримка фермерів у вигляді доплат ЄСВ охопила лише 1,94 млн. грн., що свідчить про обмежене використання механізму.

У 2024 році структура фінансування аграрного сектору зазнала суттєвих змін за рахунок масштабної міжнародної підтримки з боку Європейського Союзу та Світового банку. За даними Мінагрополітики, загальний обсяг підтримки у межах цих програм становить: 796 млн. грн. – бюджетна підтримка ЄС; 198 млн. дол. США – підтримка Світового банку на 2024–2025 роки; 1,00 млрд. грн. – компенсація вартості сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва; 1,37 млрд. грн. – гранти для створення або розвитку бізнесу у сферах садівництва, ягідництва та тепличного господарства (табл. 2).

Таблиця 2

Основні напрями державної фінансової підтримки АПК України у 2023–2024 роках, млн. грн

Напрямок підтримки	2023 рік	2024 рік
Фонд часткового гарантування кредитів	360,0	продовження
Гранти на сади і теплиці	997,0	1370,0
Субсидії на 1 га, дотації за ВРХ та кіз/овець	–	796,0 (грн); 198,0 (USD)
Компенсація вартості техніки	–	1000,0

Продовження таблиці 2

Поворотна підтримка фермерських господарств	80,0	продовження
Підтримка на меліоровані землі	2,0	197,0
Підтримка через ЄСВ для сімейних ферм	201,0 (з них освоєно 1,94)	4,0
Загальний обсяг підтримки (за всіма механізмами)	≈561,0	>3500,0 млн. грн. / 198 млн USD

Джерело: складено авторами за даними Мінагрополітики

Інформація таблиці свідчить, що у 2024 році відбулося масштабне розширення обсягів і напрямів фінансування, зокрема за рахунок зовнішньої допомоги. Окремо слід виділити програму поворотної підтримки фермерських господарств через Укрдержфонд, фінансування якої у 2023 році склало 80 млн. грн.. У 2024 році була продовжена дія спеціального механізму субсидій на гектар і дотацій за утримання великої рогатої худоби та маточного поголів'я кіз і овець для господарств, що мають до 120 га угідь. Пріоритет надавався виробникам з деокупованих територій.

У 2025 році державна фінансова підтримка аграрного сектору України набуває ще більш стратегічного значення на тлі поглиблення наслідків війни, скорочення площ посівів і зростання витрат на ресурси. За офіційними даними, площа озимих під урожай 2024 року скоротилась на 31,9% у порівнянні з довоєнним 2022 роком, а ризики подальшого зменшення виробництва зумовлені інфраструктурними втратами, логістичними обмеженнями, дефіцитом робочої сили та здорожчанням енергоносіїв.

У такому контексті бюджет державної підтримки АПК на 2025 рік перевищив 6 млрд. грн., що свідчить про стратегічну переорієнтацію державної політики на довгострокову стійкість і відновлення аграрної галузі (табл. 3).

Таблиця 3

Основні напрями фінансування АПК у Державному бюджеті України на 2025 р.

Напрямок фінансування	Обсяг коштів, млн. грн	Ключові особливості реалізації
Субсидії на гектар і дотації за утримання ВРХ, овець, кіз	4726,0	Пріоритет для господарств до 120 га, що не отримували підтримки у 2024 р.
Гранти на сади, теплиці, переробку	1370,0	Програми «єРобота» з вимогами до створення робочих місць і тривалої діяльності
Розвиток тваринництва та переробки	1000,0	Фінансується з аукціонів державних с/г земель у межах проєкту «Земельний банк»
Розмінування сільгоспземель	1000,0	Пріоритет — території з високою щільністю боїв і підтвердженням замінуванням
Відновлення меліоративної інфраструктури	200,0	Залучення водокористувачів, ОВК, розвиток зрошення і дренажу
Компенсація ЄСВ для сімейних ферм	5,0	Потребує спрощення процедур, у 2023 році охоплено лише ≈1% запланованих коштів
Пільгові кредити для фермерських господарств	80,0	Безвідсоткові кредити до 1 млн. грн. з фокусом на відновлення та інвестиції

Джерело: сформовано авторами на основі даних Мінагрополітики та Закону про Державний бюджет України на 2025 рік

Ключовим нововведенням є збереження багатокомпонентної структури підтримки. Особливу увагу зосереджено на таких напрямках: розширення грантових програм через платформу «Дія», що охоплюють садівництво, тепличне господарство та переробку промисловості із диференційованими умовами співфінансування залежно від регіону; системна підтримка дрібних і середніх фермерів, орієнтована на фінансування до 120 га, що підвищує інклюзивність та сприяє збереженню продовольчої безпеки; масштабна програма гуманітарного розмінування с/г земель, необхідна для повернення у виробництво понад 470 тис. га потенційно придатних площ; інтеграція ESG-критеріїв у грантові та кредитні програми, зокрема у вимогах до сталих практик у проєктах, що подаються через ДАР і платформу «Дія».

Крім внутрішнього бюджету, у 2025 році активізується грантова та технічна допомога від міжнародних партнерів, серед яких: ФАО та ЄС - підтримка агрегаційних моделей у ягідництві, інфраструктурні гранти; Mercy Corps - цільова допомога домогосподарствам (до 3 тис. USD) та агробізнесам (до 75 тис. USD) в умовах війни; FAO seed support, рукава для зберігання, міні-гранти — реалізуються у пріоритетних прифронтових областях. Ці програми доповнюють державну політику і дають змогу впроваджувати моделі партнерського фінансування, знижуючи залежність від бюджету і створюючи мультиплікаційний ефект.

Таким чином, у 2025 році фінансова політика в аграрному секторі набула цілеспрямованого, комплексного характеру. Попри виклики, акценти поступово зміщуються від екстрених заходів до програм сталого відновлення, що поєднують інвестиційну, екологічну та соціальну складову.

Проте питання довгострокової трансформації аграрної моделі відповідно до принципів сталого розвитку поки не мають достатнього фінансового та інституційного забезпечення. Важливим завданням для держави залишається інституційна підтримка реалізації програм, моніторинг результативності, а також запровадження систем оцінки впливу на екологічну стійкість і соціальну інклюзію.

Світова практика засвідчує, що ефективна державна фінансова підтримка сталого розвитку аграрного сектору ґрунтується на поєднанні інструментів прямого субсидування, пільгового кредитування, грантових програм, страхування ризиків та інноваційних механізмів змішаного і зеленого фінансування (табл. 4).

Таблиця 4

Міжнародні практики інструментів фінансової підтримки сталого сільського господарства

Країна / Регіон	Інструменти підтримки	Характеристика
ЄС	Еко-схеми (eco-schemes)	Фінансова винагорода фермерам за органічне землеробство, агроєкологію, агролісівництво
США	EQIP, SARE, VAPG, мікрокредити	Програми фінансової та технічної допомоги для збереження природних ресурсів і інновацій
Бразилія	RenovAgro (зелені кредити)	Кредити для сталих виробничих систем, зменшення викидів і відновлення деградованих земель
Індія	AIF, субсидовані позики, програми адаптації, національна таксономія	Інфраструктурна підтримка, субсидування відсотків, сталий кредит, ESG-моніторинг
Африка (регіон)	Змішане фінансування (AATIF, Aceli Africa, IDH Farmfit)	Поєднання державного і приватного капіталу, інклюзивні моделі з розподіленням ризиків

Джерело: сформовано авторами на основі [15-20]

З урахуванням міжнародного досвіду та зобов'язань України щодо імплементації європейських принципів зеленої трансформації (Зелений курс ЄС, Таксономія ЄС), держава має формувати адаптовану модель сталого агрофінансування. Вона повинна включати не лише економічну допомогу, а й вимоги до екологічної ефективності, соціальної інклюзивності та прозорості використання коштів.

Ключовими напрямками удосконалення фінансової політики в аграрному секторі мають стати:

- запровадження екологічних критеріїв (ESG-показників) у бюджетні програми та кредитні механізми;
- посилення адресної підтримки малих та середніх господарств, зокрема в постраждалих регіонах;
- розвиток агроєкологічного страхування на основі аналізу кліматичних ризиків;
- впровадження механізмів зеленого фінансування: зелені облігації, кліматичні фонди, програми агроінновацій;
- інтеграція заходів із просторового планування сільських територій та екосистемного управління.

З огляду на зазначене, подальші дослідження повинні бути спрямовані на розробку практичних моделей фінансової підтримки, що поєднують державні, приватні та міжнародні ресурси, а також передбачають механізми оцінки впливу на сталість сільськогосподарського виробництва.

Висновки. Аграрний сектор є ключовим для економічної, продовольчої та екологічної безпеки України, особливо в умовах війни. Його сталий розвиток потребує системної державної фінансової підтримки, орієнтованої не лише на стабілізацію, а й на трансформацію моделі агровиробництва.

Теоретичне обґрунтування державної фінансової підтримки спирається на кейнсіанський, інституціональний та функціональний підходи, які підкреслюють роль держави як інвестора, стабілізатора та драйвера сталого зростання.

Сучасна система державної підтримки АПК в Україні є фрагментарною та недостатньо екологізованою, що обмежує її ефективність у досягненні цілей сталого розвитку. Відсутність інтегрованої концепції сталого агрофінансування не дозволяє повною мірою використати потенціал галузі.

Інструменти державної фінансової підтримки поступово оновлюються за рахунок впровадження грантів, пільгових кредитів, агрострахування, а також міжнародної технічної допомоги (ЄС, Світовий банк, FAO). Проте бракує єдиної стратегії та чітких критеріїв ефективності, зокрема в екологічному вимірі.

Міжнародний досвід (ЄС, США, Бразилія, Індія, країни Африки) свідчить про ефективність поєднання ринкових і бюджетних механізмів за умов наявності ESG-критеріїв, сталих інституцій та чіткої таксономії сталого фінансування.

У 2023–2025 роках фінансова політика України щодо аграрного сектору демонструє перехід до більш комплексної моделі, яка включає зелену трансформацію, гуманітарне розмінування, розвиток переробки, відновлення меліоративної інфраструктури, адресну підтримку малих фермерських господарств.

Для підвищення ефективності державної фінансової підтримки аграрного сектору необхідно: інтегрувати екологічні та соціальні критерії у всі програми підтримки; розширити інструменти зеленого та змішаного фінансування; забезпечити моніторинг результативності програм; створити довгострокову стратегію сталого агрофінансування з урахуванням воєнних і післявоєнних викликів.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку моделей фінансової підтримки, що поєднують

державні, приватні та міжнародні ресурси і забезпечують сталий розвиток сільського господарства в умовах трансформаційного періоду.

Література

1. Аграрний сектор України у 2023 році: складові стійкості, проблеми та перспективні завдання / Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahrarynyy-sektor-ukrayiny-u-2023-rotsi-skladovi-stiykosti-problemy-ta> (дата звернення: 27.02.2025).
2. Загроза продовольчій безпеці світу / Міністерство закордонних справ України. 23 листопада 2023. URL: <https://mfa.gov.ua/zagroza-prodovolchij-bezpeci-svitu> (дата звернення: 27.02.2025).
3. Ключові виклики для аграрного сектору та основні завдання державної аграрної політики на 2025 рік. / Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/klyuchovi-vyklyky-dlya-ahrarynoho-sektoru-ta-osnovni-zavdannya> (дата звернення: 27.02.2025).
4. Риковська О. Аналіз стану сільського господарства України та імплементація нормативно-правових актів ЄС, дотичних до аграрних та довкілєвих питань / О. Риковська, О. Фраєр, О. Михайленко; за ред. М. Белкіна, А. Даниляк. Київ: ГО «Екодія», 2024. 22 с. URL: <https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2024/03/analiz-stanu-sg-ua-ta-implement-es2024.pdf> (дата звернення: 27.02.2025).
5. Maslak N., Brychko A., Maslak O., Lukash S. State Policy and Financial Support for the Development of the Ukrainian Agrarian Economy. *Public Policy and Administration*. 2021. № 20(2). С. 189–204. DOI: <https://doi.org/10.13165/VPA-21-20-2-04> (дата звернення: 28.02.2025).
6. Михайленко О. Г. Роль державної фінансової підтримки у забезпеченні сталого розвитку сільського господарства. *Ефективна економіка*. 2014. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3108> (дата звернення: 28.02.2025).
7. Остапенко С. О. Теоретичні підходи до формування економічних засад державного регулювання аграрного сектору України. *Ефективна економіка*. 2021. № 11. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.11.200> (дата звернення: 01.03.2025).
8. Панков О. І. Сталий розвиток у сільському господарстві. *Ефективна економіка*. 2011. №5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=750> (дата звернення: 01.03.2025).
9. Шинкар Д. П. Ключові елементи механізму державної фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників. *Центральноукраїнський Науковий Вісник. Економічні Науки*. 2021. №6(39). С. 142–153. DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2021.6\(39\).142-153](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2021.6(39).142-153) (дата звернення: 01.03.2025).
10. Степаненко С. В. Фінансова складова інституційного забезпечення сталого розвитку аграрного сектору: вітчизняна та європейська практика. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. Вип. 44. С. 133–139. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2022-43-23> (дата звернення: 01.03.2025).
11. Katan L., Dobrovolska O., Recio Espejo J. M. Structural modeling of the financial support for the Ukrainian agrarian sector. *Investment Management and Financial Innovations*. 2018. №15(3). С. 199–211. DOI: [https://doi.org/10.21511/imfi.15\(3\).2018.17](https://doi.org/10.21511/imfi.15(3).2018.17) (дата звернення: 02.03.2025).
12. Виговська Н.Г., Цисар О.В. Державна фінансова допомога: сутність, критерії ідентифікації, класифікація. *Економіка, управління та адміністрування*. 2023. № 4 (106). С. 129–135. DOI: [https://doi.org/10.26642/jen-2023-4\(106\)-129-135](https://doi.org/10.26642/jen-2023-4(106)-129-135) (дата звернення: 02.03.2025).
13. Ivanyshyn V., Poprozman N., Haibura Y., Niskhodovska O., Belei S. Development of recommendations for Ukrainian farming crediting based on the experience of other countries. *Scientific Horizons*. 2024. № 27(8). С. 122–136. DOI: <https://doi.org/10.48077/scihor8.2024.122> (дата звернення: 03.03.2025).
14. Golovko L., Ladychenko V., Gulac O. Foreign experience of state support of agricultural producers. *Law. Human. Environment*. 2022. № 13(2). С. 18–24. DOI: <https://doi.org/10.31548/law2022.02.002> (дата звернення: 03.03.2025).
15. Parag Puri, Suryanshu Hooda, Neha Khanna, Vivek Sen. Sustainable-Agriculture-Finance-in-India. 2025. URL: <https://www.climatepolicyinitiative.org/wp-content/uploads/2025/01/Sustainable-Agriculture-Finance-in-India.pdf> (дата звернення: 27.02.2025).
16. Eco-schemes / European Commission. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/income-support/eco-schemes_en (дата звернення: 27.02.2025).
17. Farm Bill Programs & Grants: Overview / National Sustainable Agriculture Coalition. URL: <https://sustainableagriculture.net/publications/grassrootsguide/farm-bill-programs-and-grants/> (дата звернення: 27.02.2025).
18. Challenges to Fostering Low-Carbon Agriculture Through Public Policies and Support in Brazil / International Institute for Sustainable Development. URL: <https://www.iisd.org/articles/policy-analysis/low-carbon-agriculture-brazil> (дата звернення: 27.02.2025).
19. The role of AATIF & blended finance. *Investing in Africa's agriculture*: InfoPoint conference / European Commission. URL: https://international-partnerships.ec.europa.eu/news-and-events/events/infopoint-conference-investing-africas-agriculture-role-aatif-blended-finance-2025-03-10_en (дата звернення: 27.02.2025).
20. Blended-Finance-for-Agricultural-Finance: Technical brief. URL: https://chemonics.com/wp-content/uploads/2021/07/Blended-Finance-for-Agricultural-Finance_Final.pdf (дата звернення: 27.02.2025).

21. Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 25.09.2015 №70/1 URL: <https://21.helsinki.org.ua/files/docs/1549390386.pdf> (дата звернення: 27.02.2025).

22. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 179 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02.03.2025).

23. Уряд створив Фонд часткового гарантування кредитів у сільському господарстві / Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-stvoriv-fond-chastkovogo-garantuvannya-kreditiv-u-silskomu-gospodarstvi> (дата звернення: 02.03.2025).

24. Про Фонд часткового гарантування кредитів у сільському господарстві: Закон України від 04.11.2021 №1865-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1865-20#Text> (дата звернення: 02.03.2025).

References

1. Ahrarnyi sektor Ukrainy u 2023 rotsi: skladovi stiikosti, problemy ta perspektyvni zavdannia / Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. Available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahraryy-sektor-ukrayiny-u-2023-rotsi-skladovi-stiikosti-problemy-ta> (accessed February 27, 2025).

2. Zahroza prodovolchii bezpetsi svitu / Ministerstvo zakordonnykh sprav Ukrainy, 23.11.2023. Available at: <https://mfa.gov.ua/zagroza-prodovolchij-bezpeci-svitu> (accessed February 27, 2025).

3. Kliuchovi vyklyky dlia ahrarnoho sektoru ta osnovni zavdannia derzhavnoi ahrarnoi polityky na 2025 rik. / Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. Available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/klyuchovi-vyklyky-dlya-ahrnogo-sektoru-ta-osnovni-zavdannia> (accessed February 27, 2025).

4. Rykovska O. (2024). Analiz stanu silskoho hospodarstva Ukrainy ta implementatsiia normatyvno-pravovykh aktiv YeS, dotychnykh do ahrarnykh ta dovkillievnykh pytan / O. Rykovska, O. Fraier, O. Mykhailenko; za red. M. Bielkina, A. Danyliak. Kyiv: HO «Ekodii». 22 p. Available at: <https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2024/03/analiz-stanu-sg-ua-ta-implement-es2024.pdf> (accessed February 27, 2025).

5. Maslak N., Brychko A., Maslak O., Lukash S. (2021). State Policy and Financial Support for the Development of the Ukrainian Agrarian Economy. *Public Policy and Administration*. vol. 20. No. 2. pp. 189–204. DOI: <https://doi.org/10.13165/VPA-21-20-2-04> (accessed February 28, 2025).

6. Mykhailenko O. H. (2014). Rol derzhavnoi finansovoi pidtrymky u zabezpechenni staloho rozvytku silskoho hospodarstva. [The Role of State Financial Support in Ensuring Sustainable Development of Agriculture]. *Efektivna ekonomika*. No 6. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3108> (accessed February 28, 2025).

7. Ostapenko S. O. (2021). Teoretychni pidkhody do formuvannia ekonomichnykh zasad derzhavnoho rehuliuвання ahrarnoho sektoru Ukrainy. [Theoretical approaches to economic principles formulation regarding state regulation of the agricultural sector in Ukraine]. *Efektivna ekonomika*. No 11. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.11.200> (accessed March 01, 2025).

8. Pankov O. I. (2011). Stalyi rozvytok u silskomu hospodarstvi. [Sustainable development in agriculture]. *Efektivna ekonomika*. No 5. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=750> (accessed March 01, 2025).

9. Shynkar D. P. (2021). Kliuchovi elementy mekhanizmu derzhavnoi finansovoi pidtrymky silskohospodarskykh tovarovyrobnykiv. [Key elements of the mechanism of state financial support for agricultural producers]. *Tsentrlnoukrainskyi Naukovyi Visnyk. Ekonomichni Nauky*. vol. 6. No 39. pp. 142–153. DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2021.6\(39\).142-153](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2021.6(39).142-153) (accessed March 01, 2025).

10. Stepanenko S. V. (2022). Finansova skladova instytutsiinoho zabezpechennia staloho rozvytku ahrarnoho sektoru: vitchyzniana ta yevropeiska praktyka. [Financial component of institutional support for sustainable development of the agricultural sector: domestic and European practice]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. No 44. pp. 133–139. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2022-43-23> (accessed March 01, 2025).

11. Katan L., Dobrovska O., Recio Espejo J. M. (2018). Structural modeling of the financial support for the Ukrainian agrarian sector. *Investment Management and Financial Innovations*. vol. 15. No 3. pp. 199–211. DOI: [10.21511/imfi.15\(3\).2018.17](https://doi.org/10.21511/imfi.15(3).2018.17) (accessed March 02, 2025).

12. Vyhovska N.H., Tsysar O.V. (2023). Derzhavna finansova dopomoha: sutnist, kryterii identyfikatsii, klasyfikatsiia. [State financial assistance: essence, identification criteria, classification]. *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia*. vol. 4. No 106. pp. 129–135. DOI: [https://doi.org/10.26642/jen-2023-4\(106\)-129-135](https://doi.org/10.26642/jen-2023-4(106)-129-135) (accessed March 02, 2025).

13. Ivanyshyn V., Poprozman N., Haibura Y., Niskhodovska O., Belei, S. (2024). Development of recommendations for Ukrainian farming crediting based on the experience of other countries. *Scientific Horizons*. vol. 27. No 8. pp. 122–136. DOI: <https://doi.org/10.48077/scihor8.2024.122> (accessed March 03, 2025).

14. Golovko L., Ladychenko V., Gulac O. (2022). Foreign experience of state support of agricultural producers. *Law. Human. Environment*. vol. 13. No 2. pp. 18–24. DOI: <https://doi.org/10.31548/law2022.02.002> (accessed March 03, 2025).

15. Parag Puri, Suryanshu Hooda, Neha Khanna, Vivek Sen (2025). Sustainable-Agriculture-Finance-in-India.

Available at: <https://www.climatepolicyinitiative.org/wp-content/uploads/2025/01/Sustainable-Agriculture-Finance-in-India.pdf> (accessed February 27, 2025).

16. Eco-schemes / European Commission. Available at: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/income-support/eco-schemes_en (accessed February 27, 2025).

17. Farm Bill Programs & Grants: Overview / National Sustainable Agriculture Coalition. Available at: <https://sustainableagriculture.net/publications/grassrootsguide/farm-bill-programs-and-grants/> (accessed February 27, 2025).

18. Challenges to Fostering Low-Carbon Agriculture Through Public Policies and Support in Brazil / International Institute for Sustainable Development. Available at: <https://www.iisd.org/articles/policy-analysis/low-carbon-agriculture-brazil> (accessed February 27, 2025).

19. The role of AATIF & blended finance. *Investing in Africa's agriculture*: InfoPoint conference / European Commission. Available at: https://international-partnerships.ec.europa.eu/news-and-events/events/infopoint-conference-investing-africas-agriculture-role-aatif-blended-finance-2025-03-10_en (accessed February 27, 2025).

20. Blended-Finance-for-Agricultural-Finance: Technical brief. Available at: https://chemonics.com/wp-content/uploads/2021/07/Blended-Finance-for-Agricultural-Finance_Final.pdf (accessed February 27, 2025).

21. Peretvorennia nashoho svitu: Poriadok denniy u sferi staloho rozvytku do 2030 roku: Rezoliutsiia Heneralnoi Asamblei OON vid 25.09.2015 №70/1. Available at: <https://21.helsinki.org.ua/files/docs/1549390386.pdf> (accessed February 27, 2025).

22. Pro zatverdzhennia Natsionalnoi ekonomichnoi stratehii na period do 2030 roku: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 03.03.2021 № 179 / Verkhovna Rada Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text> (accessed March 02, 2025).

23. Uriad stvoryv Fond chastkovoho harantuvannia kredytiv u silskomu hospodarstvi / Kabinet Ministriv Ukrainy. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-stvoriv-fond-chastkovogo-garantuvannya-kredytiv-u-silskomu-gospodarstvi> (accessed March 02, 2025).

24. Pro Fond chastkovoho harantuvannia kredytiv u silskomu hospodarstvi: Zakon Ukrainy vid 04.11.2021 №1865-IX / Verkhovna Rada Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1865-20#Text> (accessed March 02, 2025).